

TERVIST, HÄRRA VABARIIGI PRESIDENT!

...Eesti rahvas on loonud oma tuleviku ja astunud üle läve. Sestap ma alustangi oma ametiaega üleskutsega kõigile kaaskodanikele: see on teie riik, tema tulevik on teie kätes. Ainult teile kuulub privileeg ja samas kohustus otsustada, kuidas me edasi läheme ja millise Eesti me oma lastele pärandame.

Kas sellise Eesti, kes hoolib teisest, olgu selleks teiseks kas mõni Euroopa Liidu uus naaberriik või su isiklik naabrimees? Või hoopis sellise Eesti, kus me iseenda kõrval ligimest ei märka? Kas me heidame oma kaaskodanikele ette minevikku või otsime ühiselt uusi lahendusi? Kas me irdume riigist või võidame armastuse ja hoolivusega, et meile kõigile oleks me isamaa me õnn ja rõõm?

Teeme Eesti suuremaks! See on üleskutse teile, armas rahvas, riigikogule ja valitsusele, mulle endale – meile kõigile.

(Vabariigi presidendi Toomas Hendrik Ilvese ametisseastumise kõnest 9. oktoobril 2006)

Tähtvere pargis taastati Vabadussõja monument

ENN TARTO

*Vabadusvõitleja,
Tartu Memento esimees*

2. juulil 2006 avati Tartus Tähtvere pargis taas Vabadussõja monument.

14. jaanuaril 1919 toimus Tähtvere väljadel otsustav lahing Punaarmee ja Eesti vägede vahel. Soomusrongid Karl Partsi juhtimisel koos partisanidega Julius Kuperjanovi juhtimisel võitsid lahingu ning vabastasid Tartu. Bolševike tapatalgud jäid Tartus pooleli, võidetud lahingul oli suur sõjalis-poliitiline tähendus kogu Eestile.

Selle lahingu mälestuseks avati 3. juulil 1932 Tähtvere pargis

mälestusmärk, mille kommunistid hävitasid 1940. aastal.

20. aprillil 2004 esitas Tartu Linnavolikogu liige ja Tartu Memento esimees volikogule eelnõu mälestusmärgi taastamiseks. Volikogu kiitis eelnõu heaks ja Tartu Linnavalitsus korraldas mälestusmärgi taastamise endisel kujul endises kohas.

August ja Therese Rei jõudsid kodumaa mulda

PEEP PILLAK
ajaloolane

Eesti silmapaistva riigitegelase August Rei ja tema abikaasa Therese Rei tuhatatud põrmud jõudsid käesoleva aasta 23. juuli hommikul Rootsist Tallinna Reisisadamasse, kus neid oli D-terminalis auavaldustega vastu võtmas spaleeri rivistatud Üksikvahipataljon ja Eesti Vabariigi liputoimkond. Pärast vastuvõtutseremooniast viidi urnid Rahumäele Üksikvahipataljoni hoiale.

August ja Therese Rei ümbermatmise tseremoonia toimus Tallinna Metsakalmistul 27. augustil.

Vaimuliku talituse viis läbi EELK peapiiskop Andres Pöder. Vabariigi President Arnold Rüütel esines kõnega August Rei elust ja tegevusest. Talituse muusikalise osa kujundas Kaitseväge orkestri dirigent Peeter Saan, mängis rahvusoper "Estonia" keelpillikvartett.

Üksikvahipataljoni ohvitserid kandisid urnid kabelist ülesrivistatud sõjaväelaste ja üliõpilasorganisatsioonide auvahtkonna eest läbi Reide hauaplatsile Metsakalmistu kuulsuste künkal. August ja Therese Rei hauaplats on kujundatud lähtuvalt Metsakalmistu looduslähedasest kontseptsioonist. Projekti koostas DIA Project Management OÜ ja selle autoriteks olid Kaire ning Jaan Meristo, graafilised elemendid kujundas DIA Design OÜ. Hauakividel on nimed ja eludaatumid, lisaks ka August Rei signatuur ajast, mil ta oli Eesti Vabariigi eksiilvalitsuse peaminister presidendil ülesannetes.

Hauakivid on valmistatud tumepruunist träpsulisest graniidist, mis sobitatud varjulise männimetsa ning loodusliku samblapinnasega. Samast materjalist on valmistatud pikk plaat hauakivide ette lilledele ning küünalde asetamiseks. Sellele on graveeritud August Rei kodukohast Pilstverest pärinev rahvuslik muster, mille on Eesti Rahva Muuseumile 1913. aastal saatnud üliõpilane Ferdinand Rei, tõenäoliselt August Rei vend.

Tseremoonia algus Metsakalmistu kabelis.

Bromma surnuaial olnud August Rei hauaplaat viiakse omaste palvel Rei kodukohta Pilstverre. Urnid August ja Therese Rei maiste jäänustega asetati aupaukude saatel hauda. Pärjad panid hauale omaksed, Vabariigi President, Riigikogu esimees, Peaminister, Kaitseväge juhataja, Eksiilvalitsus, Tallinna linnavalitsus, Rootsi suursaatkond jt. Haul kõneles Riigikogu esimees Toomas Varek, kes tõstis esile August Rei olulist osa Asutava Kogu esimehena. Seejärel sai sõna Enno Penno, endine EV Valitsuse eksiilis peaministri asetäitja, kes rõhutas kuivõrd olulist osa etendas August Rei paguluses Eesti Vabariigi järjepidevuse hoidjana. Hauaplatsil mängis Kaitseväge orkester, kes lõpetas tseremoonia Eesti Vabariigi hümniga.

Järgnes riigisekretär Heiki Loodi vastuvõtt Kadrioru Kunstmuuseumis, kus kõigepealt sai sõna peaminister Andrus Ansip, kes hindas August Rei tegevust riigimehena. Kaitseväge ülemjuhataja admiral Tarmo Kõuts rääkis August Reist, kui Eesti rahvusliku sõjaväe ühest loojast. Sotsiaaldemokraatliku Erakonna peasekretär Ivari Padar tõstis esile August Rei teeneid Eesti sotsiaaldemokraatliku mõtte arendajana. August Rei tütar Hilja Rei tänas perekonna nimel kõiki ümbermatmistseremooniale kaasaitajaid, eriti aga dr. Enn Nõu, kes oli mõtte algataja ja selle elluviimise pea-

August Rei.

korraldaja.

August Rei sündis 22. märts 1886 Kurla külas Kabala vallas Viljandimaal. Õppis 1891–1894 Kurla vallakoolis, 1894–1896 Pilstvere kihelkonnakoolis, 1896–1902 Tartu Aleksandri gümnaasiumis ja 1902 – 1904 Novgorodi gümnaasiumis.

Osales 1905. aasta revolutsioonilistes sündmustes Tartus ja Tallinnas, arreteeriti ning oli 5 kuud vangis. Oli 1906 – 1907 põrandaaluse ajalehe „Sotsiaaldemokraat” toimetaja Tallinnas. 1911. aastal lõpetas Peterburi ülikooli õigusteaduskonna, kus oli õpinguid alustanud 1904. aastal.

Kuulus Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi ja Eesti Üliõpilasseltsi "Ühendus". 1912 – 1913 oli sõjaväeteenistuses tsaa-riarmees Soomes. Aastast 1913 tegutses advokaadina. Osales I maailmasõjas Peterburi kindluses suurtükiväes ja hiljem Põhja-Venemaal. 1917. a. oli Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee abiesimees (esimees oli K. Päts), võttis osa Eesti rahvusväeosade loomisest. Oli aastatel 1917 ja 1919 ESDTP häälekandja „Sotsiaaldemokraat” peatoimetaja Tallinnas, 1918 – 1919 töö- ja hoolekandeminister ja peaministri asetäitja.

23. aprillist 1919 kuni 4. jaanuarini 1921 oli August Rei Asutava Kogu esimees, seejärel a-ni 1925 Riigikontrolli juriskonsult. 1923 – 1925 Eesti-Läti piirikomisjoni Eesti delegatsiooni juht, a-st 1925 II Riigikogu esimees, osales Eesti delegatsiooni juhina Rahvasteliidu täiskogul Genfis. Aastast 1927 ajalehe „Rahva Sõna” peatoimetaja. August Rei oli 4. detsembrist 1928 kuni 9. juulini 1929 riigivanem ja aastatel 1930 – 1934 Tallinna linnavolikogu juhataja. Ta oli 1. detsembrist 1932 kuni 18. maini 1933 välisminister. 1934. aastal oli ta koos K. Pätsi, J. Laidoneri ja A. Larkaga riigivanema (presidendi) kandidaat. 15. augustist 1936 oli A. Rei välisministri abi, 15. jaanuarist 1938 kuni 25. juulini 1940 saadik NSV Liidus.

13. juulil 1940 põgenes koos abikaasaga Moskvast lennukiga Tallinna sõites Riias Roots. 18. septembrist 1944 oli Otto Tiefi valitsuse välisminister, 9. jaanuarist 1945 kuni surmani EV eksiilvalitsuse peaminister Vabariigi Presidendi ülesannetes. August Rei suri 29. märtsil 1963 Stockholmis valitsuse istungilt metrooga koju sõites. Oli kuni 2006. aasta suveni maetud Bromma kalmistule.

August Rei oli ühiskondlikult väga aktiivne: ta oli 1917. aastast Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei asutajaid ja liige; I – VI Riigikogu liige; Pikalaenu Panga nõukogu liige; 1930 – 1936 Prantsuse Ühingu Tallinna osakonna president; 1932. aastal valiti Tartu Ülikooli audoktoriks; 1937 – 1938 Eesti Välissuhete Ühingu abiesimees; Töölisteatri Seltsi, Eesti Töölismuusika Liidu ja Tallinna Töölismuusika Ühingu, osauhingu Rahva Sõna, kirjastusosaühingu Täht, sihtasutuse Tallinna Rahvamaja, Tallinna Töölisteatri, Tallinna Tööliispordi Ühingu esimees; Eesti Tšehhoslovakkia Ühingu ja Eesti Leedu Ühingu liige; 1941 – 1944 Eesti Abistamisorganisat-

August ja Therese Rei tütar ja tütre-tütar haual.

siooni esimees; a-st 1943 Eesti Komitee asutaja ja juhatusse liige ja Balti Komitee asutajaid; 1946–1949 Eesti Rahvusfondi ja 1947 – 1963 Eesti Rahvusnõukogu asutajaid ja esimees.

August Reile oli annetatud Vabadusristi III liigi 1. järk (1920); Kotkaristi I klass (1930); Läti Kolme Tähe orden (1927); Belgia Kroonior- deni suurrist (1933). Tema aumärkide saatus ei ole teada. Rootsi põgenemisel ei olnud tal võimalik neid kaasa võtta.

August Rei oli hea kõne- ja sulees. Tema olulisematest kirjatöödest võib nimetada alljärgnevat:

Mis peab rahvas Asutawalt Kogult nõudma? – Tallinn, 1919

Sotsiaaldemokraatia taktika põhi- mõtted. – Tallinn, 1921

Eesti rahvamajandus ja Strand- mani tollid. – Tallinn, 1929

Kas presidendist on meie riigil tulu loota? – Tallinn, 1932

Have the Baltic countries voluntarily renounced their freedom? – Stockholm, 1943; New York, 1944

Balticum och Sovjetunionens säkerhet. – Uppsala, 1944

Have the small nations a right to freedom and independence? – London, 1946

Nazi-Soviet conspiracy and the Baltic states. – London, 1948

Occupied Estonia. – New York, 1957

Mälestusi tormiselt teelt. – Stockholm, 1961

The drama of the Baltic peoples. – Stockholm, 1970, 1972

TOIMETAJA VEERG

REIN PURJE

EML tegevsesimees

Teataja teine number sai välja kuulutatud kõigi liikmesühingute tegevust, muresid ja rõõme kajastavana.

Vestlustes tundus, et huvi ja tahtmist selleks jaguks. Kuid tegelikkus näitas teist palet – toimetusse laekus artikleid ainult mõnest ühendusest. Neilt, kelle hoovõtt pikaks kujunes, ootan materjali lehe jõulunumbriks. Ja neile, kes lehele kaastööd saatsid, mõtlen tänumeeles – olge terved, head inimesed.

Lehe ümber on õnneks koondunud staažikaid kirjamehi, kel alati mõni üldhuvitav teema käsil ja sulg nobe. Aga muidugi teeks rõõmu, kui ka lugejailt soove kuulduks – et kes ja millist küsimust lehes võiks valgustada.

Pea veel ütleva, et ehkki ma ei ole alati sama meelt artiklites avaldatud seisukohtadega ja vahel kahtlen ka kirjapandu faktiläheduses, jääb igale kirjutajale ikka õigus oma nime all omal vastutusel omi mõtteid väljendada.

Pole ma ka lisanud toimetaja kommentaare, kuigi vahel on sulg selleks kibelenud. Saan aru, et faktitäpsustused oleksid mõnikordki omal kohal, kuid kahjuks seab ajanappus asjakohasele uurimistööle piirid.

Olen Teatajas püüdnud arvestada autori soovi, et tema tekst läheks trükki võimalikult originaalilähedaseks. Vahel on piiratud ruum leheküljel siiski nõudnud pisut kärpeid, küll aga on jäänud suuremalt jaolt muutmata kirjutajate keelepruuk.

Ja mida siis plaanidest – ega ei julgegi muud lubada, et kui kõik hästi läheb, siis Memento Teataja jõulunumber tuleb, ikka samamoodi tasuta tänu toetavale fondile ja huvitav tänu headele autoritele.

Represseeritu seaduse tekkeloost

PEEP VARJU,

Memento

Tallinna Ühendus

Otsekohe pärast

Eesti taasiseisvumist alustasid Memento ja poliitvangide ühenedused võitlust selle eest, et kannatanutele osaks saanud kaotused ning kahjud seadusandliku aktiga täpselt fikseeritaks.

Ühiselt koostatud ettepanekud saatis poliitvangide esindaja Aadu Oll siseministrile Lagle Parekile juba jaanuaris 1993.

Möödus kümme aastat. Võimul olid kordamööda kõik Eesti erakonnad, kuid lubadustest tegudeni ei jõutud. Nagu kuumad kartulid veeresid edasi-tagasi Riigikogu, valitsuse ja ministriumide vahel meie põhinõudmised seaduse vastuvõtmiseks ja vajaliku valitsuskomisjoni moodustamiseks. Riigikogu suhtumist oma valijate, Eesti kodanike taotlustesse näitab seegi fakt, et esimese seadusandliku aktina 1992. a. sügisel võeti arutamisele loomakaitseseadus!

Olukord muutus 2002. a. sügisel. Kohalikel valimistel esmakordselt osavõtnuna suurt edu saavutanud Res Publica noor erakond võttis ise meiega kontakti ning algas tööine koostöö. Sõlmiti koostööleping Eesti Memento Liidu ja Res Publica erakonna vahel. Esimeseks ülesandeks saigi represseritu seaduse teksti ettevalmistamine. Selleks valisid endised poliitvangid ja mementolased 5-liikmelise töögrupi. Poliitvangide esindajateks olid Aadu Oll ja Enn Sarv. Mementot esindasid Kuno Raude, meie jurist Lembit Liivak ja Peep Varju.

Töögrupp töötas aktiivselt, vaatas läbi kõik varasemad seisukohad ning ettepanekud ja võttis oma põhimõtteks kasutada Lääne õigusruumist lähtuvaid seisukohti. Eesmärgiks oli maksimaalselt vabaneda nõukogudeaegsetest ebatäpsetest ja tegelikkust moonutavatest formuleeringutest (valled) ning haarata kõigi kolme okupatsiooni all kannatanuid. Kolme kuu jooksul (märts, aprill ja mai 2003) valmisid seaduseelnõu põhiseisukohad.

Kui peaministri Juhan Partsi korral-

dusega 10. juunist 2003 moodustati nn. represseritute valitsuskomisjon, siis anti selle käsutusse meie tekst. Valitsuskomisjoni koosseisu arvati kolm meie töögrupi liiget (Sarv, Oll ja Raude) ja see kindlustas koostöös Justiitsministeeriumiga sujuva ülemineku seaduseelnõu lõpliku teksti vormistamiseks vajalikus tempos. Septembrikuu viimasel tööpäeval kiitis valitsuskomisjon heaks seaduseelnõu teksti ning saatis valitsusele. On sümbolne, et see komisjoni istungipäev osutus ootamatult meie hulgast lahkunud Aadu Olli viimaseks tööpäevaks. Memento ja endiste poliitvangide organisatsioonide üks asutajaid ja juhte pani selle dokumendiga punkti oma viimase 10 aasta tööle.

Seadus võeti vastu Riigikogus 17. detsembril 2003, kuid sellele eelnes pingeline võitlus seaduse vaimu säilitamiseks nii Riigikogus kui ka ametnike ringis, sest nõukogulikud mõisted olid väga visad kaduma.

Paljud meist olid Riigikogu saalis külalistena tunnistajaks seal peetud tuliste vaidlustele. Seaduse üks tähtsamaid põhimõtteid oli fikseerida need kannatused, mis Eesti kodanikele ja alalistele elanikele okupantriigid alates okupatsioonieelsest seisust enne 17.06.1940 olid tekitanud. Eesti riik aga võttis selle seadusega endale kohustuse leevendada okupatsioonivõimude, nii kommunistliku kui natsliku režiimi tekitatud kaotusi. Samas ei loobu Eesti põhimõttest, et peamine kahjutekitaja NSV Liit (õigusjärglase Venemaa näol) peab rahvusvahelise õiguse normide järgi hüvitama tekitatud kahjud.

Ükski seadus ei saa olla ideaalne. Seegi sündis kompromisside tulemuseks viimastes vaidlustes Riigikogus. Positiivse faktina tuleb märkida seda, et meil õnnestus sisse viia sundasumisel sündinud laste tunnistamine kannatanuteks ja seda võrdsel määral kõigi teistega. Samuti õnnestus seadusesse represserituga võrdsustatud isiku mõiste sissetoomisega fikseerida Eesti riikliku iseseisvuse eest peetud relvastatud võitlusest osavõtnuid. Niisamuti ka NSVL relvajõududes invaliidistu-

nud ajateenijaid või mobiliseeritud, kui nad ei olnud osa võtnud Eesti territooriumil läbiviidud repressioonidest.

Praktiline elu teeb alati korrektiive, näitab kätte nõrgad kohad ja selle järgi tulekski seadusi täiendada. Nii on olnud ka represseritud isiku seadusega. Elu on näidanud, et mitte kõigil kõrges eas kannatanuil pole võimalik kasutada seaduses lubatud soodustusi. Samas aga ravimihüvitus või hambaravi soodustus võiks olla suuremad arvestades lubatud hüvitiste kogusummat. Memento liikmete taotluste alusel oligi selletaoline seaduseelnõu aprillikuus Riigikogus arutusel. Ettepaneku sisuks oli 3000 kroonine ühekordne toetus represseritule. Esitatuna aga opositsioonis olevate Res Publica ja Isamaaliidu fraktsioonide poolt, lükati see ettepanek hääletamisel valitsuskooalitsiooni hääletega tagasi. Üheks argumendiks vastuhääletamisel

loeti seda, et selline muudatus seaduses teeb rahandusministeeriumi arvutuste järgi riigile lisakulu u. 28 miljonit krooni aastas!

Olukorras, kus riigil oli eelarves 2005. aastal ülelaekumisi

Olukorras, kus riigil oli eelarves 2005. aastal ülelaekumisi paar miljardit krooni ja tänavu on see summa veelgi suurem, tundub selline kokkuvõide kõige enam kannatanud inimeste arvel enam kui kummaline.

paar miljardit krooni ja tänavu on see summa veelgi suurem, tundub selline kokkuvõide kõige enam kannatanud inimeste arvel enam kui kummaline. Veelgi kummalisemaks teeb asja see, et Sotsiaalministeeriumist on Mementole lubatud põhimõttelist nõustumist meie ettepanekutega ja valitsuskooalitsiooni oma seaduseelnõu esitamist Riigikogule. Justiitsministeeriumi valitsuskomisjonile oli esitatud teisigi ettepanekuid seaduse teksti täiendamiseks, kuid viimase aasta jooksul pole ühtegi neist arutamisele võetud. Meile on püütud selgitada, et represseritud isiku seaduse vastuvõtmisega on töö tehtud ning valitsuskomisjoni tasemel polegi enam vajadust nende küsimustega tegelemiseks. Meie aga arvame, et kuni elavad veel Eestis võõrvõimude ohvrid, peab valitsusel jätkuma tahet nende inimeste probleemide mõistmiseks ja ka lahendamiseks.

Pansionaatkodu rajamise kurb ajalugu

...Eesti rahvas peab tundma, et Eesti hoolib, et nad elavad riigis, kus hoolitakse...

T. H. Ilves

REIN PURJE

Täna räägin pikemalt asjast, mis on ja vist jääbki südamele – nimelt kestab juba 15 aastat asjaajamine repressioonides kannatanuile, sageli omasteta, sageli normaalsete elamistingimusteta, kodutunnet ja sõbratuge vajavatele Eesti kodanikele mõeldud pansionaatkodu rajamise ümber.

Kirjavahetusest ja ajakirjanduses avaldatust on näha, et lahendusi on otsitud juba 1991. aastast alates. Tallinna Memento Ühendus pöördus korduvalt taotluste ja ettepanekutega Tallinna Linnavalitsuse, Vabariigi Valitsuse, ministeeriumide, erakondade ja isegi Riigikogu poole.

Ja näe, juba 1992. a. hakkaski koitma lootus, kui pansionaat-elamu tarbeks reserveeriti krunt Koidu tänavas. Kohe organiseeriti meie hulgast 2005. a. lahkunud pr. Virve Virkuse eestvedamisel sihtasutus "Lootuste Kodu", kuhu registreerus lühikese ajaga Tallinnast ja Harjumaa 50 pansionaaditoa ja 64 väikekorterite vajajat. Alustati projekteerimis- ja rahastamisvõimaluste otsimisega.

1994. a. 30. märtsil toimunud arutelul oli tollane peaminister Mart Laar avaldanud seisukoha, et rajatist oleks igati sobilik rahastada repressioonide läbi hukkunud perekondadelt riigi või linna omandisse jäänud kinnistute müügist saadud rahaga. Allkirjutanu arvates olnuks see õiglane lahend.

Vahepeal aga olid asjamehed leidnud Koidu tänav krundile rahakotiga kosilase ja maa "mehele pannud". 1997. aastal pakkus peaminister Tiit Vähi valitsus asenduseks Paljassaares ühiselamute piirkonnas meremeeste ühiselamuku ehitatud räämas hoone renoveerimisvõimalust. Selline pakkumine mementolaste ettekujutusega kokku ei sobinud. Reaktsioon oli: "Me ei vaja seeki – vajame kodu!"

19.04.1997 pöördus Memento Tallinna Ühenduse üldkoosolek Riigikogu esimehe Toomas Savi ja peaminister Mart Siimanni poole. Tulemusteta. Paari aasta jooksul pakkus initsiatiivgrupp linnale erinevaid lahendusva-

riante. Tulutult.

25. oktoobril 2001 kirjutas Memento Tallinna Ühenduse esimees linnapeale Tõnis Paltsile: "Oleme alates 1991. aastast taotlenud sihtotstarbelise ühiskodu rajamist, mida diskrimineerimisvastane konventsioon võimaldab. Enamus elas ja osa elab praegugi all- või kaasüürilise teiste elamispiinal ja jäi eluaseme erastamisprotsessist välja. Kahjuks on selle plaanitud ühiskodu (peaks jääma riigi või linna omandiks, kus kortereid ja pansionaadi elutube ei erastata) rahastamine leidnud ootamatut vastuseisu." Linnavalitsuse vastusest: "Tallinna linnal puuduvad käesoleval ajal rahalised võimalused ühiskodu rajamiseks."

Kõigile vastulööki- dele vaatamata jätkasid mementolased oma soovi selgitamist nii kohtumistel riigiametnikega kui kirja teel ka järgneva aastail. Käesoleval aastal olen Eesti Memento Liidu juhatuse nimel püüdnud asjaajamist jätkata. Minu isiklik arvamus on, et Eesti vajaks selliseid pansionaatkodusid vähemalt kaks – üks Põhja- ja teine Lõuna-Eesti represseeritute tarvis. Esimese rajamine annaks kogemusi teise jaoks. Riik peaks leidma krundi ja alustuskapitali, et saaks luua sihtasutuse, milles riik oleks peamine finantseerija, kuid oma osa oleks ka sponsoritel ja annetajatel.

Tänavu kerkis päevakorda Memento Harjumaa Ühenduse esitatud, hästi läbimõeldud ja peaaegu ideaalilähedast sobiv kava Memento pansionaatkodu rajamiseks ühte praegu tühjalt seisvasse Keila haigla korpusesse. Harju mementolased olid teinud suure töö ning välja töötanud üksikasjaliku visiooni planeeringu, finantseerimise, haldamise, elanike ja personali jne kohta, leidnud toetust kohapeal. Koostasin pöördumisi, arutasin asja sotsiaalminister Jaak Aabi, Harju maavanem Värner Lootsmanni ja teistega, sain vastuseid: Sotsiaalministeeriumist 26.06.2006: "Täname Teid ettepaneku eest rajada Keila Haigla hoonesse represseerituile mõeldud pansionaatkodu. ... Meil puu-

dub õigus otsustada SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla hoonete kasutamise üle. Samuti puuduvad meil eelarves vahendid pansionaadi toetamiseks"; Harju maavanem 6.09.2006: "Sotsiaalministeerium, haigla juhtorganid ning Harju Maavalitsus on ühisel arvamusel, et lisaks haiglas praegu osutatavatele teenustele...on Keila korpusesse otstarbe-

kas rajada ka üldhoolduse teenust osutav hooldekodu." Nii et tuleks küll, aga mitte pansionaatkodu ja mitte represseeritutele. Ilmselt oli kava liiga ilus ja hakkas teistelegi meeldima.

Kokkuvõtteks – mitte keegi, kelle poole nende aastate jooksul on pöördutud, pole

avalikult väitnud, et represseeritud päris oma pansionaatkodu ei vaja. Seda oleks ju ka raske teha, sest on ilmselge, et mõttekaaslaste lähedus tagaks poliitilistel põhjustel rängalt kannatanuile märksa pingevabama vanuripõlve, kui seda pakuksid näiteks ideoloogilised vaidlused multikultuurses hooldekodus.

Teisalt pole ka kurdetud, nagu sooviksid mementolased midagi põhjendamatult kallist – luksust pole ju ihaldatud, pealegi kannaksid represseeritud oma keskmisest kõrgemate pensionidega suure osa pansionaadi ülalpidamiskuludest, nii poleks see asutus haldajale, kes see siis ka poleks, materiaalselt väga koormav.

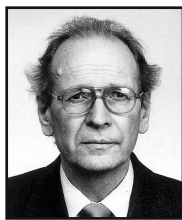
Kolmandaks – represseeritud ju juurde ei tule (kui just meie oma riik ise represseeritud juurde ei tekita), niisiis kaob sellise pansionaadi spetsiifilisus aja jooksul ning sellest saab tavaline munit-sipaalne (või riiklik) vanurite kodu.

Kuigi tundub, et praegu toimuvat võiks küll pidada suhteliselt leebeks, kuid siiski toimivaks represseerimiseks, sest paljukannatanud vanu inimesi, kelle õigust riigi täiendavale toele ametlikult küll tunnustatakse, aga tegelikkuses eiratakse, muserdatakse lahkete sõnade (nagu nüüd kombeks, tänatakse iga palve, pöördumise ja ettepaneku eest) ja olematute tegude segapuntras.

ÜMARLAUD. Muljeid esimesest ligi kahetunnisest koosistumisest

ÜLO OJATALU

Endiste Õpilaskaitse-
võitlejate Liidu
juhatuse esimees

Tallinna Volikogu tegutseb tervenis-
ti Keskerakonna juhtimisel ja Kes-
kerakond koos koalitsioonikaaslaste
Rahvaliiduga kannab ka täielikku
vastutust oma võimuloleku aegse
tegevuse eest Eesti pealinnas. Ja
keskerakondlikke tunnuseid kan-
dis ka "Pronkssöduri" saatuse asjus
kokkukutsutud ümarlaud.

Kõnekas on juba asjaolu, et seda juh-
tis volikogu keskerakondlasest esimees
Toomas Vitsut, ühena teiste hulgas oli
Keskerakonda esindamas Vladimir Vel-
man, Riigikogu õiguskomisjoni esindas
Keskerakonna fraktsiooni juht Evelyn
Sepp – seega 3 esindajat umbes 30-
inimeselises kokkutulnud huvigrupis.

Eesti Muinsuskaitse Seltsi esinda-
ja Jaan Tamme märkus laialijaotatud
töökorra sissejuhatuse kohta selgitas,
et "Pronkssödur" pole muinsuskait-
sealaste objektide registris. Küll on
aga selles kaitsealusena sõjahaud, mis
asub tegelikult monumendi ees oleval
muruplatsil (sellel haul seistes mäles-
tataksegi laulude, pillimängu, napsu
ja suupistetega langenuid – niisugune
on slaavilik komme).

Auru väljalaskmise projekt

Rohujuure demokraatial on üks
hämmastav joon: ümarlaval on
esindatud suure liikmeskonnaga
erakonnad, pisut väiksemad Eesti
Vabadusvõitlejate Liit ja Alaaliste
Fašismivangide Ühendus. Osaleb ka
hoopis väikseid seltsinguid, mis on
arvatavasti enam-vähem kindla liik-
mete arvuga, kuid nende kõrval on
ilmselt täiesti ebamääraseid esindusi,
millel on küll suuri pretensioone, kuid
võib arvata, et keegi ei suuda öelda,
kas neil on toetajaid kümneid, sadu
või tuhandeid.

Ümarlaura istungil ei püüdnudki

keegi selles mingit selgust luua. Võib-
olla teeb seda edaspidi ajakirjandus.

Jäi küsimata, kas vastab tõe-
le, et "Pronkssöduri" paikajäämine on
võetud Keskerakonna ja Rahvaliidu
pikaajalisse koostöölepingusse. Kui
on nii, siis on ümarlaud ainult üks
keskerakondlik enda avalikkuse ees
hoidmise projekt, mida muidugi võib
nimetada ka auru väljalaskmise ka-
vaks. Ent mõlemal juhul on see osa-
võtjad alaväärstav – nii eestimeelsete
kui ka tõsiusklikult venemeelsete, aga
ka religioonide esindajate suhtes.

Ent muidugi on igal osavõtjal igal
hetkel võimalik niisugusest koostööst
loobuda, eriti siis, kui tegelikku koost-
tööd ei taotletagi ja otsus on tegelikult
juba ette valmis. Muidugi on ka selge,
et mõlemast äärmusest jääb osa üks-
kõik missugusel koostööks ikka
oma esialgsele seisukohale. Kui ei
kasutata vägivalda, ei saa niisugustki
käitumist hukka mõista. Ja sellisele
seisukohale on jäänud ju need, kes
ümarlauale oma esindajat pole saat-
nudki.

Seisukohad tuginevad kolmele ajalookäsitlusele

Pressikonverentsilt tulnud järeldus,
et seisukohad ümarlauas jagunesid
kolmeks (1. monument ja sõjahaud
teisaldada, 2. monument ja sõjahaud
jäägu puutumatuks, 3. monument
muuta laiema tähendusega objektiks)
on tõepärane.

Selle aluseks on eelkõige kolm aja-
lookäsitlust: eestilik, venelik ja nõu-
kogulik (sovjetlik). Esimesed kaks
peavad laiemas mõttes kõrvuti üks-
teist tunnustades edasi eksisteerima,
nõukogulik on aga kindlasti Eesti Va-
bariigis lubatud üksnes sõnavabaduse
piires, mitte tegudes. Vastasel korral
poleks Eesti Vabariik enam ei see,
milleks ta taastati, ega see, mille eest
hukkusid eestimeelsete laagrites ja ma-
halaskmispaikades, langesid kommu-
nismivastases relvavõitluses.

Ikka ja jälle tuuakse esile, missugu-
sed eestluse ja Eesti riikluse hävitus-
kavad olid fašistliku Saksamaa juhti-
del. Seejuures aga vaikitakse maha,

et neid kavu saadi rakendada natuke
rohkem kui 3 aasta jooksul, enamik
kavasid ainult kavatsusteks jäidki. Ja
asjaolu, et seda takistas fašismivas-
tase koalitsiooni võitlus, ei muuda
tõsiasi, et seesama koalitsioon lubas
kommunismivõimul hävitada, küüdi-
tada ja oma maalt pagulusse põgene-
ma sundida tuhandeid ja tuhandeid
inimesi ligi poole sajandi kestel, kõi-
kidest vähematest vägivallategudest
rääkimata.

Mineviku tegelikkusesse ei süüvita

Selgelt tuli esimese kogunemise
sõnavõttudest välja, et Eesti ajaloo
olulisi episoodide teatakse vähe, olgu
nende hinnang siis ükskõik milline
tahes. Drastilisim näide: Eesti olevat
juba 1938 olnud Saksamaa protek-
toraat. Aga ajalooteadmatus on ju
nõukoguliku kultuuri saavutus, selle
omandanud inimeste õnnetus. Kuidas
nad nüüd vanas eas peaksid õppima
tundma mineviku tegelikkust, mis
järjest uute dokumentide ilmsiks-
tulekuga ajaloo kui teaduse käibesse
sedasama argiteadvuse ajalugu kiiresti
muudab?

Sama kehtib ka tolerantsuse suhtes.
Oli iseloomulik, et kui kellegi esi-
nemine läks lubatust palju pikemaks
ja mõningatele koosolijatele ebameel-
divamaks, siis algasid just nende poolt
otseku kokkulepitult vahelehiüüded
ja kolistamine (otseku alumiinium-
lusikate klöbin?).

On üsna raske loota, et nad end
edaspidi ohjeldada suudavad, kui oma
vaadetele vastupidiseid arvamusi, sei-
sukohti ja ettepanekuid kuulevad.

Katse anda harva ilmuvale teabe-
lehele mingist sündmusest ülevaadet
on tänamatu tegevus – paratamatult
jääb käsitlus arenevatele sündmuste-
le jalgu. Kuid paremat väljundit pole,
sest võimsad massiteabevahendid
ei püüa ega suudagi anda pikemaid
käsitlusi.

Leppigem siis olemasolevaga ja
kasutagem ka kõiki teisi teabevahen-
deid. Ümarlaura järgmine kogunemine
tuleb 12.septembril.

Pronkssõdur räägib

Ain Kaalep

*Üht-teist ma kuulen siin Tõnismäel,
aeg-ajalt ka tigidat mõna,
ise pidades vaikima. Lõpuks nüüd
aga võtan ometi sõna.*

*Ma midagi isiklikku ei tea
ju tuntud kujur Roosist,
kuid küllap vähemalt selge pilt
võiks jääda sellest poosist,*

*mille sain mina, nii nagu seisan siin
tema taiduritahte läbi:
vahin maha, ja minus kehastub lein
ja leinaga koos ka häbi.*

*Kui oleksin lihtne sõjamees,
kes käsuga rindele aetud,
võib-olla sealt pääsnud, võib-olla ka
seal langenud, maha maetud,*

*ei oleks nii raske mul seista siin,
ent kes teab, kuis see asi mul ongi –
olin hoopis võib-olla see, kes viis
siitrahvast Siberi-rongi?*

*See munder, ei seda salata saa,
ju siinmail end nii väga määras,
et lausa põlgust ja vihkamist
pikiks aastakümneiks vääris.*

*Ei üksnes siinmail! Oli kord
üks maa, nimeks Volga-Saksa,
mida enam ei ole, ja rääkida head
minu mundrist ka seal ei maksa,*

*kus leidub tšetšene, ingušše ja veel
nii mõnda Kaukaasia hõimu
või krimmitatareid, rahvaid neid,
kes tunda võitjate võimu*

*said nii, et naiste-lastega koos
pidid astuma Siberi-rongi
minu mundriga meeste käsu all.
Üksjagu läks muidugi kongi,*

*üksjagu edasi sealt –dava! –
ilma pikema jututa mulda.
Oli öid, kus mõeldi ka Venemaal:
kas järele meile ei tulda?*

*Oh jah, minu mundris mõnigi mees
ju au ja kiitust ka maitstes
selle eest, et ta oma kodumaad
pärts tões ja vaimus kaitses –*

*kuni selleni, et juba võõral maal
seda näitas, kel rohkem on jõudu
ja kättemaksjana külvas seal
siis ennekuulmatut õudu...*

*Mu hinges on muidugi mõista lein,
kui mõnestki relvavennast
ma mõtlen, kes tandrile maha jäi.
Ent ka häbist ei säästa ma ennast!*

*Üht-teist ma kuulen siin Tõnismäel
kesk linna liiklusekära,
ja see, mida tahaksin kõigepealt,
oleks minna siit hoopis ära,*

*sest leina ja häbi mõlemat
pigem vaikselt kalmistul talun –
seal kuskil leidke minule paik!
Head tallinlased, teid palun!*

Kaassüüdlaseks tegemine

ÜLO OJATALU

Kehtnas töötamise ajal (1963.a., vt tsiteeritud teose sama lõigu algus) otsustasime koos teiste külanõukogu saadikutega ühe Vastja külast pärit pere rehabiliteerimist. Dokumentidele lisaks selgitati suuliselt, et rehabiliteerida ei tohi, kuna sagedane rehabiliteerimine heidab parteile varju. /Sirendi, Arvo. Rahvavõimu manu, man ja mant. Saku, 2004, 669 lk. Lk. +18/

On seni laiemalt teadmata fakt, et küla- (ja arvatavasti ka linna-) nõukogude saadikutele anti otsustada rehabiliteerimist, millega kaasas käis ka vara tagastamine (NB!). Võib-olla puudutas asjade niisugune korraldus mitte ainult kulakutena, vaid ka natsionalistidena küüditatute ja poliitilistel põhjustel vangistatute rehabiliteerimist?

Vastused peaksid leiduma kohalike nõukogude arhiivifondides. Tähelepanuväärne on, et sellega tehti nõukogude aktivistid juba teist korda repressioonide täideviimise kaasosalisteks: esiteks küüditatute vara tasuta või väga odava omandamisvõimaluse andmisega, nüüd siis ka varanduse tagasiandmisest keeldumise kaudu – sest ega nende saatust, keda “organid” juba algusest peale rehabiliteerida ei tahtnud, tavaorganitele otsustada ei antud.

Põhjuseks oli nii esimesel kui teisel puhul ikka varanduse jagamine. Ja kuidas pidigi see, kes kolhoosi spetsialistina küüditatult võetud ja kolhoosikontoriks saanud majas taluniku kirjutuslaua taga istus ja kodus sama taluniku serviisitaldrikult lõunat söi, nüüd hääletama selle vara tagasiandmise poolt?! Ja kuidas peaks ta praegu seda avalikkuse ees tunnustama? A.Sirendil, kes oli Kehtna valda hiljuti tulnud, ja külanõukogu esimehel, kes arvatavasti oli samuti mujalt sinna tulnud, ei pruukinud poolthääletamist karta ega midagi häbeneda.

Ent kõik need teised, kes noil aastail mistahes teises külanõukogus nii või teisiti hääletasid? Endised küüditatud ja vangid on oma mälestustes sageli maininud neid abistanud kohalikke võimumehi, kuid endised võimumedel ise enamuses vaikivad – kas surmani, nagu juba paljude puhul ongi?

Lõhet Eesti ühiskonnas ei tekitata praegu, nagu mõnedki neist püüavad tõestada, vaid see tekkis ammu, suure ülekohtu päevil. Ja ei tunne need endised hirmu, et patt surres südamele jääb. Aga võiksid tunda, sest maapealset kättetasumist sama hästi kui pole olnud.

Möödunud aegade salastatud dokumente

Peep Varju tegi tänuväärt ettepaneku, et Memento Teataja hakkaks avaldama dokumente, mis ehk aitavad noorema põlvkonna riigiametnikel, kes tegelevad represseeritute küsimustega, pisut rohkem mõista kommunistlikku režiimi, kus tegelikult ükski seadus ei maksnud midagi. Kõige üle valitses ainupartei tahe, nagu see hetkel oli välja kuulutatud. Homme võis seegi muutuda, kui näiteks juht kas suri või harukordsel juhtumil muutis meelt või koguni kõrvaldati võimult (nagu juhtus N. Hruštšoviga).

Esimese dokumendi tõi Peep Varju ja kirjutas ka saatesõna:

See oli N. Liidule kõige ohtlikum periood, kui Saksa väed kiires tempos lähenesid Moskvale, „võitmatu” punaarmee kandis ränki kaotusi ja sõjavangi langes mehi paari kuu jooksul kaugelt üle miljoni. Diktaator Stalin avastas uskumatu lahenduse vastupanu laiendamiseks: Saksa mundrisse riietatud punaväelased-diversandid hakkasid maha põletama ja õhku laskma oma külasid ning asulaid vaenlase tagalas. Hiljem serveeriti neid oma rahva kallal toimetatud sõjakuritegusid kui fašistlike okupantide metsikusi. Küsimus laiale ringile: „Kas lääneliitlased 1946. aastal Nürnbergi sõjatribunalis teadsid midagi sellistest dokumentidest?”

II.

546. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee määrus

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1944. a. määruse punkt 1 „a“ ja „b“ täiendamise kohta.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee määravad:

1. Täiendada Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1944 määruse p. 1 „a“ ja kinnitada see järgmises redaktsioonis: „läbi viima kõigi hoonete ja ehitiste, põllutöömehinate, kogu kariloomade ja vara arvelevõtmine ning võõrandamine majapidamistelt, mis kuulusid saksa kolonistidele ja koos saksa okupantidega ära joosnud kodumaa-reetjatele, kui ka nendelt majapidamistelt, kus perekonnapea või mõni perekonnaliige on bandiit ning peab võitlust nõukogude võimu vastu ja perekonnid peab siset ning abistab oma sugulasi nende kuritegevuses nõukogude võimu vastu.“

2. Täiendada sama määruse p. 1 „b“ järgmiste sõnadega: „läbi viima osa maa, ehitiste, kariloomade, põllumajandussaaduste, kõigi hobuste ja põllutöömehinate võõrandamine majapidamistelt, kus perekonnaliikmed on bandiitide aktiivseteks abistajateks (varjavad neid, annavad neile ainelist abi jne.), jättes seesugustele majapidamistele 5–7 ha maad, ühe lehma, ühe sea, ühe lamba ja lihtsa põllumajandusliku inventari.“

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu
Esimees A. V e i m e r.

Eestimaa K(b)P Keskkomitee
Sekretär N. K a r o t a m n.

Tallinn, 4. septembril 1945. Nr. 790.

NB! Vaba tõlge saksa keelsest tekstist

Lisandus. „Anti Wehrmacht näitusele”: Stalini käskkiri stüütajatest. Saksa mundreid kandvad mehed, kes end sõjakuritegusid sooritades pildistada lasksid, olid Nõukogude võitlejad (sovjetid).

Stalini käskkiri nr. 0428 17. novembrist 1941

Kõrgema Ülemjuhataja Peakorter käsib:

1. Kõik asustatud punktid, kus peatub Saksa väeosi tuleb 40-60 km ulatuses peamisest rindejoonest purustada ja põletada maha, samuti 20-30 km teedest paremale ja vasakule.

Ettenähtud raadiuses asustatud punktide hävitamiseks rakendada lennuväge, laiaulatuslikult kasutada kahurväe- ja miinipildujate tuld, samuti stüütepudelitega varustatud luure-, suuskurite ja partisanide diversioonigruppe.

Hävitusgruppid peavad purustusaktsioone teostades olema ülekaalukalt riietatud sõjasaagiks saadud Saksa Wehrmacht ja Waffen SS-i mundritesse. See õhutab vihkamist fašistlike okupantide vastu ja kergendab partisanide värbamist fašistide tagalas. Tuleb hoolitseda, et aktsioonides oleks ellujääjaid, kes saaksid „sakslaste hirmutegudest” tunnistusi anda.

2. Sel eesmärgil tuleb igas rügemendis luua 20-30-mehelised hävitusgruppid, kelle ülesandeks oleks läbi viia asustatud punktides õhkamised ja stüütamised. Hävitusaktsioonide teostamiseks tuleb välja valida julged võitlejad. Kõiki mehi, kes Saksa rindejoone taga vaenlase mundritesse riietatult asulaid hävitavad, tuleb esitada ordenitega autasustamiseks. Rahva seas tuleb levitada kuuldusi, et sakslased põletavad külasid ja asulaid partisanide karistamiseks.

Allikas: Arhiivi seeria 429, filmirull 461, armee kindralstaap, võõrvägede osakond Ida II 3/70 filmikaader 6439568: Washingtoni Rahvusarhiiv.

Määrus nr. 790 täiendab juba 14. detsembril 1944 välja antud samasugust dokumenti, mille põhisisuks oli eesti talude paljaksröövimine või äravõtmine kohalike kommunistide suva järgi.

Selle määruse leidis ja järgneva kommentaari lisan teenekas vabandusvõitleja, metsavend Alfred Käärmann:

“See määrus nr. 790 oli olemas kõikide valdade Täitevkomiteedes. Selle määruse alusel rööviti paljaks tuhanded eesti talud, elanikud aeti oma kodudest välja ja hiljem küüditati. Bandiitideks arvasi kõik puuduvad perekonnaliikmed, kelle asukoht ei olnud vallas teada. Seda määrust ei tutvustatud nendele inimestele, kes oma kodudest välja aeti ja paljaks rööviti. Ainult arhiivis olevates dokumentides võib leida märged: “Vara on võõrandatud määruse nr 790 alusel”

Kõikidest rahvustest elukutselised ajaloolased on määruse 790 täielikult maha vaikinud, seda pole kunagi tühistatud, kõikidest arhiividest on see kadunud, ka valdadest!”

Represseeritutele taastusravi hüvitamise korrast

Sotsiaalministeeriumi statistika näitab, et 2005. aastal kasutas taastusraviks seadusega ette nähtud hüvitist 997 represseeritud.

Seda on väga vähe, kui arvestada, et represseeritu tunnistuse oli 2006.a.1.aprilliks välja võtnud üle 13 tuhande inimese. Väga vähe ka arvesse võttes represseeritute keskmist vanust, mis eeldaks vajadust tervise turgutamise järele. Milles on siis asi?

Võimalik, et kardetakse asjaajamise keerukust. Võib kinnitada, et Sotsiaalministeerium pole liiga keerulisi nõudeid seadnud, nagu selgub 29.dets.2004 määrusest nr.151.

Igas kalendriaastas hüvitatakse taastusravi tuusikust kuni 1000 krooni represseeritule, kes on üle 63 aasta vana või saab vanaduspensioni.

Taastusravi alla kuuluvad üpris mitmekesised sanatooriumides, taastusravikeskustes, SPA-des ja mujal osutatavad raviteenused. Oluline on, et ettevõtte või üksikisik oleks registreeritud taastusraviteenuse osutajana. Perearsti saatekirja pole vaja sotsiaalkindlustusametile esitada, küll kuluvad loomulikult tema nõuanded ära. Taastusravi paketti kuulub üldreeglinna ka arsti konsultatsioon.

Määruses räägitakse taastusravi-tuusikust, tegelikkuses on see arve. Tasumise ja hüvitise kasutamise võimalusi on kaks.

- Represseeritu esitab kohalikule sotsiaalkindlustusametile avalduse, see väljastab kümne tööpäeva jooksul kirjaliku garantii sanatooriumile vm. esitamiseks selle kohta, et tasub omalt poolt 1000 krooni (või vähem, kui ravi ei lähe nii palju maksma). Kui ravi maksab rohkem, maksab inimene ise juurde. Pärast ravi arveldavad sanatoorium ja sotsiaalkindlustusamet omavahel ise.

- Represseeritu käib taastusravil, maksab ise kogu summa ning võtab arve ja esitab selle koos avaldusega kohalikule sotsiaalkindlustusametile.

Kuu aja jooksul kannab amet hüvitamisele kuuluva summa represseeritu pangakontole või maksab välja posti vahendusel.

Avaldus peab sisaldama vähemalt järgmisi andmeid:

- represseeritu ees- ja perekonnanimi, isikukood;
- taastusraviteenuse osutaja nimi ja eeldatav ravi alguse kuupäev, kui tahetakse (1.juhul) garantiikirja; märke, kas soovitakse (2.juhul) rahalise hüvitise maksmist pangakontole või posti vahendusel ning vastavalt kas pangakonto numbrit või elukoha aadressi;
- represseeritu allkirja ja kuupäeva.

Taastusravi tasumist tõendavas dokumendis peab olema vähemalt:

- Taastusraviteenuse osutaja nimi ja registri- või isikukood;
- Isiku, kellele raviteenust osutati, ees- ja perekonnanimi ning isikukood;
- Taastusravi nimetus ja tasutud summa;
- Taastusraviteenuse osutamise algus- ja lõpukuupäev;
- Tasumise kuupäev.

Teine põhjus, miks taastusravi vähe kasutatakse, on muidugi selle maksumus. Paremate ravikeskuste pakutavate teenuste loetelu on rabav, aga seda on ka nende hind. Lühike ravi ei anna erilist efekti, arvestatava mõjuga pakettide hind algab 4000 krooni mailt (üldjuhul on pakettis 2-3 protseduuri päevas omal valikul, lisaks arsti konsultatsioon).

On ka paiku, kus teatakse ravipäeva hind – seegi on külmal perioodil 500 krooni ringis. Aga on ka soodsamaid ravisutusi, nagu näiteks Värska Sanatoorium, asja tasub internetis uurida. Eelkõige aga soovitaksin võimaluse korral otsida ambulatoorset taastusravi (st kodunt käimisega, näiteks Pärnus Estonias on sel puhul ravipäev 190 kr.,), siis võiks represseeritu ka üksnes hüvitist kasutades oma tõbedest kergendust saada.

TOIMETUS

MUUSEUMID, NÄITUSED

Eesti Vabadusvõitluse Muuseum

Eesti Vabadusvõitluse Muuseum asub Lagedil Piritajõe ääres Vabaduse pargis. Selle asutas 23.juunil 1994 Johannes Tõrs, entusiastlik ja patriootlik sõjandushuviline mees.

Muuseumis saab ülevaate Eesti Vabadussõjast, esimese iseseisvusaja Kaitseväe ja Kaitseliidu arengust, eestlastest I ja II maailmasõjas, Soome jätkusõjas ja sõjalaevastikus ning metsavendlustest.

Eksponaatide hulgas on 26 riigi erinevaid käsirelvi ja II maailmasõja soomusmasinaid.

See on just selline isamaaline muuseum, kuhu Memento vanaisad võiksid oma lapselapsi viia – tuleb üksnes meeles pidada, et sinna pääseb igal nädalapäeval ettetellimisega (tel 56 482 293 või e-posti aadressil evvml@hot.ee).

UUSI RAAMATUID

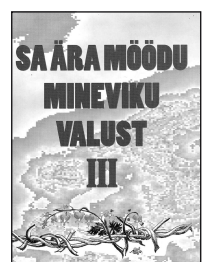
- **Estonia 1940–1945: reports of the Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity.** Koostanud Toomas Hiio jt. 1337 lk., inglise keeles. Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Eesti Sihtasutus, Tallinn 2006

- **Varjatud valu.** Teine raamat, Tagasi-vaated 20.sajandi keskpaigale. Koostanud Jaan Ellen. 158 lk. Tallinn 2006.

- **Evald Loosaar. Eesti mehe lugu: mälestused 1939–1971.** Järelsõna Mart Laar. 501 lk. Tallinn 2006.

- **Salla Külmojad.** Koostanud Heino Ross. 31 lk. Väike-Viru 2006.

- **Sa ära möödu mineviku valust. III:** nõukogude võimu poolt represseeritud Valgamaaga seotud isikute mälestused. Koostanud Tiiu Teesalu. 239 lk. Valga 2006.

Isamaalises kasvatuses on meie tulevik. Kodutütred, Noored Kotkad, Lindatütred ja Kalevipojad

ANNE EENPALU

*Lasteorganisatsiooni Lindatütred ja Kalevipojad looja,
Hellema talu perenaine Arukülas.*

Kodutütred ja Noored Kotkad moodustati noorteorganisatsioonina Kaitseleidi alluvusse pärast Vabadussõda. Noored Kotkad sisendasid oma uhkuse, karskete eluviiside propageerimise ja isamaalise hoiakuga, et Vabadussõja vaim jääb püsima ja eesti mehed loovad tugevad perekonnad, kodud ja kaitsevad alati Eesti Vabariiki. Esimeseks peavanemaks oli riigimees Kaarel Eenpalu.

Koolides üle Eestimaa organiseeriti Haridusministeeriumi ja ohvitseride õpetuse toel noormehi 8-18 eluaastani. Noored Kotkad andsid oma töötuse jääda ustavaks Eesti Vabariigile pidulikus ja meeldejäavas miljöös. Tervitajate hulgas oli alati koolijuhte, haridus- ja ühiskonnategelasi ning riigimehi. Noored olid ausse tõstetud, neile sisendati töökust, ausust, abivalmidust, sportlikku vaimsust ja ligemesearmastust.

Kodutütarde organisatsiooni mõte tuli Linda Eenpalule ühel sõidul 1932 üleriigilisse Noorte Kotkaste suvelaagrisse. Kui on aktiivselt tegutsevad noormehed, siis peaks olema samaväärset tegevust ka tütarlastele.

Ühiskonnategelane Mari Raamot meenutab, et pikaks kujunes neidude organisatsioonile nime leidmine. Pakuti mitmeid nimesid, nagu Linda, Salme jne. Peale jäi Linda Eenpalu ettepanek, kes selgitas, et pea igas kodus sirgub kena tütrekene ja seepärast võiks organisatsioon kanda nime Kodutütred.

Riigijuhtide toel ja innustusel korraldati Kodutütarde organisatsiooni tegevust ning kaheksa aasta jooksul, kuni Eesti Vabariigi hävitamiseni 1940, oli 22 000 kodutütart. 8-18 aasta vanuseid neide kaasati esinema nii kohaliku elu kui ka riiklikel tähtpäevadel ja üritustel. Vormiriietuse üks sümbol – kollase tutiga müts – eristus silmatorkavalt teiste organisatsioonide rõivastusest ja andis märku, et Kodutütred on kohal.

Kodutütarde kujundamisel oli es-

Anne Eenpalu, kodutütarde peavanem aastatel 1998 - 2001. Maailil noorte kotkaste esimene peavanem Kaarel Eenpalu.

maseks ülesandeks valmistuda ema rolli täitmiseks. Ema annab kodusoojuse, puhtuse, nägususe ja isamaalise eluhoiaku. Käsitöö, toiduvalmistamise, kodukaunistamise, lapse eest hoolitsemise oskused omandatakse noores eas. Täpselt samuti tööharjumused ja kõlbelis-eetilised töökspidamised.

Kodutütarde 10 seadust on aktuaalsed ja vajalikud ka tänases Eesti Vabariigis. Ühes seaduses seisab: Kodutütar on aus, karske, sõbralik ja elurõõmus. Igas päevas on palju raskusi ja eneseületamist. Iga päev toob uued ohud ja peab ennast ületama, et seadust ja kaaslasti mitte reeta.

Ennesõjaaegses Eesti Vabariigis oli Kodutütardel ja Noortel Kotkastel kergem tegutseda, sest toetajad ja abistajad olid nii riigijuhid kui ühiskonnategelased. Praeguses globaliseerunud ühiskonnas häbenetakse ja isegi alavääristatakse isamaalisi hoiakuid ning noorte kujundamist oma kodude loomise ja kaitsmise vaimus. Noori kardetakse ning neid ei kaasata riiklikele ettevõtmistele. Vaid üksikud juhid julgevad rääkida isamaalisusest ja selgitada süvendatult oma rahva ajalugu ning rahvusena kestma jäämise võimalusi ja

Noortele kodukaitsjatele

Adrienne Lints

*Veel on rinnas ideede maailm,
usub hing õnne muinasjuttu.
Pole kadunud sihid, teed uttu,
noorusjulgusest, jõust särab silm.*

*Eisjade ihaldet rand –
ostet vere eest – ylim me aare,
niidab surm ohvreid kalleid ka kaare
ikka pyhaks jääb saatuse and.*

*Uhkelt lehvigu isamaa lipp
aatekandjana sinavas õhus!
Möödas aeg mil maad võõras võim rõhus,
Vallat kõrguste säravam tipp.*

15. aprill 1928

kohustust.

Isamaaline skautlik noorteorganisatsioon Lindatütred ja Kalevipojad nägi ilmavalgust 2002.aasta 28.mail. Vormiriietuses on põimunud kaks värvitooni – taevasinine ja must. Pluusi nägusat kraed kaunistab rahvuslik sõlg. 8-18 eluaastani osalevad noormehed ja neid rahvuslike tähtpäevade tähistamise organiseerimises ja läbi viimises, ajaloo tundmaõppimises ja esseede kirjutamises. Õppepäevadel ja ekskursioonidel arendatakse ennast sobivas käelises tegevuses ning loomingu- lises eneseväljendamises. Lindatütred ja Kalevipojad peavad au sees eluväärtusi, mis hoiavad tervist, kaaslasti, loodust ja Eesti Vabariiki. Meie töötus on: “Tahan kujundada ennast, oma kodu ja Eesti Vabariiki ausaks, töökaks, turvaliseks, julgeks ja ilusaks.”

Eesti Vabariik, mida ehitati enne Teist maailmasõda 20 aastat, panustas noortesse. Seepärast on riigi mälu hoiatud värske ja lootusrikkana siiani. Nüüd oleme valla maailma tuultele ja paljud tuuled on toonud kaasa tõsised hädad – narkootikumide ohtra tarbimise, prostitutsiooni, käegälöömise ja alkoholismi.

Kui Eesti Vabariik tahab jääda maailmakaardile püsima, siis on meie, täiskasvanute kohustus ja ülesanne kujundada noori terveteks, tugevateks, tarkadeks ja töökateks kodanikeks.

Kuidas Memento Moskvas käis

Memento ühingute asutamisest 1989 on möödunud juba nii palju aega, et saab rääkida Memento enda ajaloost. Ja lausa peab rääkima, sest aastad viivad meie seast neid, kes alguse juures seisisid, aastatega tuhmuvad eredamad mälestused või võtavad soovitud kuju. Nii siis tahab Memento Teataja hakata avaldama mälestusi Memento algaastaist, andes endale aru, et üht sündmust võidakse mäletada üpris erinevalt, et nii mõnigi meenutus võib äratada teistes sündmuses osalejates soovi täpsustuseks või lausa vastu vaidlemiseks – ka sellised kirjutised on oodatud, sest mitmest vaatenurgast nähtuna kasvab pildi tõepära. Ja mis sõna-sõnalt piltidesse puutub, siis needki on väga teretulnud, eriti seda arvestades, et vahepealse ajaga on avaldamiskvaliteet tubli sammu edasi astunud.

Esimesena pakkus lehte meenutuskatke

Aadu Rast.

Loen Juhan Aare NSVL lagunemisest tehtud filmist ja tahan lisada, kuis me kõik, kellele Eesti on kallis olnud, aitame jõudumööda kaasa meie vabanemisele. Olgu või lauldes. Minu arvates olime meie, represseritud, ühed esimesed, kes alustasid selle õudsa nõukogude monstrumi lammutamist. Nende asjade eest ju meid kord (keda rohkem, keda vähem) nuheldigi. Ei olnud meis kustunud vastupanu inimvaenulikule ühiskonnakorrale.

1989. aastal sai loodud Memento. Olin üks selle loojaist ja isegi minu ettepanek nimetada represseritute ühing Mementoks läks läbi. On see hea või halb nimi, aga nime muutmist ei ole keegi taotlenud. Venemaa eeskujul pakuti Memoriaali, kuid ei tahtnud matkida. Niigi liiga kaua olime kõike matkinud.

Mina ei mäleta enam üksikasju, kuigi olin tol ajal Memento esimees, kuid on tõsiasi, et millegipärast Memento sai kutse korraldada Moskvas konverentsi Molotov-Ribbentropi pakuti teemal. Hilisem Memento kauaaeg-

ne esimees Endel Palmiste kui kunstnik kujundas seal sellealase näituse. Samas demonstreerisime Tallinnfilmis eesti meeste tehtud filmi MRP-st “Stalin=Hitler” (või oli Hitler=Stalin). Ei mäleta enam, kas need olid korraldajad või külastajad, kes tahtsid seda filmi endale ümber võtta. Selleks tuli jätta see film mõneks ajaks Moskvasse. Hirm seda teha oli suur, aga samuti tahtmine midagi vapustavat pakkuda sellest koletuslikust riigist ja tema tegemistest samuti. Ja siis minu vastutusel ma selle moskvalaste kätte jätsingi. Mõne kuu pärast jõudiski film tagasi Tallinna. Lubatagu siinkohal veel kord tänada filmi autoreid ja paluda vabandust omavoliliselt kordasaadetu pärast. Filmi transpordiks ja hoiuks olid meil välja valitud tugevad ja ustavad Memento mehed. Arvan, et see film vapustas nagu meid nii ka moskvalasi, kellel õnnestus seda näha.

Näituse lõpus toimus pressikonverents, mida ma juhatasin. Üheks teemaks oli meie vägivaldne liitmine NSVL-ga. Meil oli ajakirjanike ja kes

teab veel kelle vastu seatud meeskond asjatundlikest meestest. Kes need kõik olid, vajab meeldetuletamist.

Kindlasti olid Memento rajajad Elmar Joosep, Aadu Oll, Jüri Pertman ja teised “istunud” mehed. Olid ka erialaspetsialistid. On eredalt meelde jäänud noore teadusemehe Arvo Kuddo perfektsed vastused meid majandusala te küsimustega rünnanutele, et Eesti olevat olnud enne nõukogude võimu mahajäänud agrarimaa jne.

Tundsime ennast võitjatena. Küsiti ka, et kas me tahame Nõukogude Liidust vabaks saada. Enne seda toodi konverentsi juhatause lauale NLKP Poliitbüroo hoiatuskiri Balti riikidele (Gorbatšov oli siis puhkusel ja teda asendas teine sekretär), et Balti riigid on juba liiga kaugele läinud oma nationalistlike taotlustega.

Teadagi, mida selline hoiatus võinuks tähendada. Koosoleku juhatajana otsustasin ise sellele vastata ja sellega kogu vastutuse endale võtta, nii palju kui see võimalik oli. Vastasin, et jah, Eesti tahab vabaks saada. Aga eestlased saavad vabaks, kui saavad vabaks lätlased, leedulased, ukrainlased, usbekid, grusiinid, armeenlased, venelased ja kõik teised Venemaa (NL) rahvad. See monstrum, NSVL, juba käärin ja otsustasin riskeerida, kutsudes appi kõik NL rahvad meie kõigi NL rahvaste vabanemisele. Läks õnneks.

TOIMETUSELT

Tolleaegne ajaleht valgustab sündmust lühidalt järgmisel moel. Üleliiduline valgustuslik ajalooühing “Memoriaal” korraldas Molotov-Ribbentropi pakti 50.aastapäevale pühendatud näitus-konverentsi ühise nimetajaga “Verega kinnitatud sõprus”, koos päeva Sokolniki Russakovi-nim. Kultuuripalees kestnud konverentsil osalesid ka esindajad Leedust, Saksa LV-st, Poolast, Lvovist, Leningradist. Eesti päev oli 26.august, rääkisid ja küsimustele vastasid Evald Laasi, Toe Nõmm, Arvo Kuddo ja Jevgeni Golikov. “Eesti asja” tutvustasid veel Paul Muuli, Mart Niklus, Jüri Pertmann ja Uno Kiisholts. Meie filmiprogrammis olid “Hitler ja Stalin”, “Punaarmee sissemars Eestisse” (Lenfilm 1939), “Internatsionaalsi lühikursus” ja “Draakoni aasta”.

Endised tööpataljonlased kokkutulekul Tartus 3. juulil 2005.

Tööpataljonlaste Ühing hoiab mälestust

AUGUST KONDOJA
Ühingu esimees

Tööpataljonlaste Ühing moodustati 2. juulil 1989 esimesel üle-Eestilisel endiste tööpataljonlaste kokkutulekul Lääne-Virumaal Vinnis.

Tookord sai nimeks Ülevabariigiline Tööpataljonide Ühendus. Sellest ajast peale pole ühingu tegevus katkenud. Vastavalt EV seadustele on toimunud ühenduse ümberregistreerimised ja väike muudatus nimes. Alates moodustamisest kuulub TÜ Eesti Memento Liitu ja TÜ juhatuse esimees Eesti Memento Liidu juhatusse.

17 aasta jooksul on TÜ kogunud ja talletanud sadade endiste tööpataljonlaste meenutusi, fotosid, dokumente, tuhandete endiste tööpataljonlaste, sh tööpataljonides hukkunute ja teadmata kadunute isikuandmeid, teavet matmispaikade jm kohta. Kogutud materjalidest on vormistatud mitukümmend albumit ja kausta, mis on hoiul Vinni vallas Viru-Jaagupi muuseumis. Osa kogutud materjalist – koopiad meenutustest ja nimekirjadest – on üle antud Eesti Okupatsioonide Muuseumile eksponeerimiseks, nimekirjad aga ERRB-le represseeritute registri koostamiseks.

Oleme pidevalt teinud koostööd teiste represseeritute organisatsioonidega, eriti Memento Rakvere Ühingu, aga ka Viru-Jaagupi kiriku ja muuseumiga ning Kaitseliidu Viru Malevaga.

Mõnedest ettevõtmistest, mida on TÜ kas ise organiseerinud või korraldamises aktiivselt kaasa aidanud:

- Eesti Vabadussõja Rägavere mälestusmärgi taastamine ja taasavamine 1989.aastal;
- Osalemine represseeritute mälestuskompleksi rajamisel Viru-Jaagupis 1989-1991;
- Abi osutamine kirjastuse Olion töötajale Urmas Usaile kaheköitelise meenutusteraamatu "Eestlased tööpataljonides 1941-1942" koostamisel;
- Mapi "Tööpataljonid – surmapataljonid" koostamine, köitmine ja levitamine 2000. aastal;
- Osalemine kõigil tähtsamatel Eesti Memento Liidu poolt korraldatud üritustel, sh Pilstvere mälestuspargis.

2006. aasta tähtsamad ettevõtmised:

- osalemine Memento Rakvere Ühingu korraldatud represseeritute ühisüritustel – vabariigi aastapäeva ning märtsi- ja juuniküüditamise päeva tähistamisel, ühine osavõtt mälestuspäevast Pilstveres
- kodukaitsepäeva korraldamine Võidupühal 23. juunil Viru-Jaagupis.
- Abi osutamine ajakirjanikule Jaan Ellenile tööpataljonlaste meenutusi ja saatust kajastavate raamatute koostamisel. 2006 ilmus "Varjatud valu" II osa, varem on ilmunud "Võõra väe vangid" I ja "Varjatud valu" I osa;
- Üks suuremaid TÜ ettevõtmisi 2006.aastal on Eesti Vabadussõja

Rägavere mälestusmärgi esmaavamise 75. aastapäeva tähistamine 13. septembril. See toimub TÜ ja Sõmeru valla ühisüritusena.

TÜ liikmeskonnast ja probleemidest

Kui 1989 tuli esimesele kokkutulekule ligi 500 endist tööpataljonlast, siis 1993 poole vähem, 1996, 1999 ja 2002 ikka vähem ja vähem. Aeg teeb oma töö, 2006.aastal saavad kõige nooremad 1941.a. tööpataljonidesse viidud mehed 84-aastaseks...

TÜ liikmete grupid (klubid) tegutsuvad veel vaid Tallinnas, Tartus, Pärnus, Elvas, Põltsamaal, Raplas ja Võrus, mujal on kontakt üksikute liikmetevolinike kaudu. Praktiliselt on TÜ juhatuse katusorganisatsiooniks maakondades-linnades tegutsevatele liikmetele, juhtimine on komplitseeritud (telefoni ja kirja teel). Seepärast oleme tänulikud Memento kohalikele ühendustele koostöö eest.

Tööpataljonlaste Ühingu liikmete arv on juba aastaid olnud saja lähedal, surma läbi lahkunute ja ühingu juurdetulnute arv peaaegu võrdne. 2006.aastal on liikmeid 81, peale selle aktiivselt ühingu töös osalevaid endisi tööpataljonlasi-mitteliikmeid 17.

TÜ juhatuse tänab Eesti Memento Liidu juhatust ja teisi represseeritute ühendusi toetuse ja mõistva suhtumise eest. Selle tulemuseks on ka Pilstvere mälestusparki paigutatud mälestuskivi tööpataljonides hukkunutele.

Rakvere Ühingu tegemistest

AINO KIIVER,
juhatuse esimees

Alates ühingu asutamisest 18.märtsil 1989. aastal on välja antud 271 liikmepiletit. Ühingu tööd juhib 9-liikmeline juhatus, alates 2002. aastast kuulub juhatusse ka kaks auliiget, toimuval hoiab silma peal 3-liikmeline revisjonikomisjon.

Ühingu eestvedamisel püstitati 1991 Rakvere iidse Tammikusse kõikidele Virumaalt pärit represseeritutele mälestussammas Okaskroon. 1992 taastati Rakvere Vabadussõja monument. Jätkunud on töö kõikidele repressioonide läbi kannatanud Eestimaa elanikele pühendatud Pilstvere mälestuspargi ja sinna Kivikangru rajamisel. Mälestuskivi Lääne-Virumaa represseerituile paigaldati sinna esimesena – 14.juunil 2002.aastal. Kõikide eelnimetatud mälestusmärkide paigaldamise kulud on kandnud kas Lääne-Viru Maavalitsus või Rakvere Linnavalitsus.

Ühingu ettevõtmisel on kirjastatud Rahvarinde poolt kogutud materjalide ja hiljem represseeritute kaasabil täiendatud ja arhiividest taotletud materjalide baasil kaks raamatut: 1996 "Lääne-Virumaa elanikkonna kaotused okupatsiooniaastatel" ja 1999 "Küüditatud Lääne-Virumaalt 1949.a."

Kui ühingu esimesel aastakümnel oli prioriteediks töö arhiivitoimikutega ja läbitöötatud materjali kirjastamine, siis viimastel aastatel oleme oma tähelepanu suunanud tööle liikmeskonnaga, ühingu tegevusele koolinoorte kaasamisel ajalooürituste tundmaõppimise juurde ja noorte isamaa-armastuse süvendamisel, koostööle teiste repressioonide läbi kannatanute organisatsioonidega.

Ühingu poolteisest sajast liikmest on üle kolmandiku aktiivsed tegutsejad. Suurürituste läbiviimisel löövad kaasa pooled. Meie tavapärased kokusaamised on iga kuu esimesel esmaspäeval. Aasta alguses kinnitame oma tegevusaasta kava, mis hoiab meie toimetamisi teatud piires. Ühingu tegevus on projektpõhine, mis on selles mõttes halb, et pole ju kindlust ega tagatist, kas

kavandatud üritusele tuleb rahaline kate, kas see tuleb täies ulatuses või osaliselt. Õnneks oleme seni edukalt toime tulnud. Tänu mõistvale suhtumisele ja heale koostööle Rakvere Linnavalitsusega oleme neilt saanud tegevustoetust. Linnavalitsuse usaldus meie ühingu suhtes on kasvanud – 25.märtsil ja 14.juunil leinapäevade läbiviimine on igal aastal meie ülesandeks antud. Ja meiega ollakse rahul. Oleme korraldanud ka ühe üleriigilise represseeritute kokkutuleku 2003.a.

Osaleme kõigil Lääne-Virumaa rahva jaoks traagilisi sündmusi tähistavatel üritustel. Igal suvel võtame osa Pilstveres peetavast leinatsereemoniast. Lisaks korraldame väljasõite ja kohtumisi. Nii oleme kokku saanud president K.Pätsi pojapoja Matti Pätsiga tema Kloostrimetsa talus, maineka riigimehe K.Eenpalu lapselapse Anne Eenpaluga Arukülas Hellema talus, mitmete ajaloolaste ning riigikogu ja valitsuse liikmetega. Küüditamiste ümmargusi aastapäevi tähistame kas ajalookonverentsidega või suuremate tseremooniatega koos kiriku ja koolinoortega.

Märtsiküüditamise 55.aastapäeva ajalookonverentsil tegid gümnaasiumide õpilased ettekanded oma küüditamisealastest uurimustest. Hiljem õnnestus meil konverentsimaterjalid Johan Köpp'u nimelise Eesti Kapitali toel brošüürina kirjastada. Läänud aastal oli tähelepanuväärseim võimalus projekti "Tunne seadust" raames Sotsiaalministeeriumi rahastamisel õppida tundma eakaid inimesi puudutavaid seadusi. Huvilisi oli palju. Kõige vahetuma kontakti andis lõpuõpe, kus tutvuti kohalike omavalitsuste vastavate õigusaktidega ja kohtuti Rakvere linna ning Rakvere ja Sõmeru valla sotsiaaltöötajatega.

Nõndaviisi me teeme ja toimetame, meil on hea ja huvitav koos käia. Kuigi liikmeskond on kõrgealine ja tihti tuleb liikmeid saata manalatele, suureneb meie ühing igal aastal kümnekonna uue liikme võrra.

Kasutades Rakvere linna tunnuslauset: oleme väge täis, oleme jätku-

Mälestusmärgi juubeliüritus läks korda

AUGUST KONDOJA

13. septembril 2006 möödus 75 aastat Lääne-Virumaal Rägavere mõisa lähistel oleva Eesti Vabadussõja mälestusmärgi esmaavamisest. Mälestusmärk on pühendatud 15. detsembril 1918 aset leidnud Rägavere lahingus langenuile.

Nõukogude okupatsioonivõimud lõhkusid mälestusmärgi 1940. ja 1944.aastal, kohalik rahvas taastas 1942. ja 1989. aastal. Viimases taastamises ja taasavamisel osales aktiivselt vastloodud Memento Tööpataljonlaste Ühing, seepärast oli ta ka tänavuse juubeliürituse korraldaja koos Sõmeru vallavalitsusega.

Aastapäeva tähistati konverentsiga Rägavere mõisas ja järgneva mälestustalitusega mälestusmärgi juures. Mõisas, mille ruume selle omanik, USA kodanik Morgan Hammerbeck lahkelt kasutada andis, oli üles pandud mahukas näitus ajalooliste fotode koopiatest ja albumitest.

Juubeliüritus õnnestus ning korraldajatel on palju tänusõnu kõigile, kes selleks kaasa aitasid – kodukandi rahvale, koolidele, Kaitseliidu Viru Malevale, noorkotkastele-kodutütardele, Uhtna puhkpilliorkestrile ja Pajusti klubi nais- ja meesansambliile, Viru-Jaagupi muuseumile, sõnavõtjatele ning meenutuste andjatele-saatjatele, ürituse video- ja helisalvestajatele, Eesti Represseeritute Abistamise Fondile, Eesti Memento Liidule, Memento Rakvere Ühingule ja paljudele teistele.

Üritust toetanud Rägavere mõisa omanik lubas vallale edaspidi abiks olla mälestusmärgi ümbruse korrahoidmisel ning langenuate matmispaigas lagunenud kabeli taastamisel.

Artikli autor August Kondoja arhiivimaterjale uurimas.

Alutaguse Memento tegevusest

UNO SÄÄSTLA
juhatuse esimees

Väikseliikmeline (48 liikmemaksu maksjat) Alutaguse "Memento" pidas oma korralise üldkoosoleku 8.aprillil, nagu ikka märtsiküüditamise kurva aastapäeva järgselt.

Järgmisena kogunesid mementolased 14. juunil Purtse hiiemäe Kurjuse ohvrite leinaparki, et leinaküünalde süütamisega meenutada ja mälestada 65 aasta taguse õuduse ohvreid. Tagasihoidlikule kogunemisele tulnuid tervitas Lüganuse vallavanem Indrek Saluvee ning palvesõnad ütles kohaliku koguduse õpetaja Einar Roosimägi.

Tagasihoidlik üritus maakondlikus leinapargis ei vääriks märkimist, kui see poleks olnud kogu Ida-Virumaal sisuliselt ainus, kus 65 aasta taguseid koledusi rahvuslikul leinapäeval meenutati, kuid seejuures ilma ühegi maakonnatasandi võimumehta. Kommentaarid on liigsed! Tõsi, kuuldavasti toimus ka Narvas tagasihoidlik leinaüritus, mis ometi polnud võrreldav Narva "vabastamise suurpidustustega", kus linnavõim "vabastajaid" 300 krooniga premeeris ja kruusi viina välja tegi.

Käesoleval aastal möödub 15 aastat Kurjuse ohvrite leinapargi valu ja vaevaga rajamisest Purtse hiiemäele. Selle meenutamiseks on allakirjutanu kokku pannud "Kommunistide vägivaldas hukkunute Purtse hiiemäe leinapargi sünni- ja kasvupalude 1991 – 2006 kroonika" käsikirja, mis ootab rahastajate lahkete abi.

2003. aastal paigaldati Kaitseliidu Alutaguse Maleva Lüganuse kompanii initsiatiivil Virunurme metsakülla graniidist mälestusrist Ida-Virumaal hukkunud metsavendadele. 2004.aastal lisati sinna Alutaguse "Memento" poolt graniidist nimeplaadid 165 Ida-Virumaal hukkunud metsavenna nimega. Nimekirja peamiseks koostajaks oli Iisaku Koduloomuuseumi töötaja, Alutaguse "Memento" liige pr. Anne Nurgamaa. Teadlikult jätsime nimetahvlitele ruumi täiendusteks, sest nimekirja ei saanud olla selleks ajaks lõplik, kui see üldse kunagi lõplikuks saab. Nii täiendatigi käesoleval aastal "Memento" initsiatiivil nimetahvleid veel 22 hukkunud metsavenna nimega. Täiendavate nimedega tahvlite avamine toimus 12.augustil kaitseliitlaste rännakvõistluse "Metsavendade jälgedes" lõpetamise raames. Meenutusi täis üritus lõppes ühiselt maitsva sõdurisupi söömiselega.

Mälestusrist Ida-Virumaal hukkunud metsavendadele Virunurme külas. Taamal nimetahvlid 187 hukkunud metsavenna nimega. Fotol kõneleb Maidla vallavanem Hardi Murula.

Eesti Repressiooniohvrite Meditsiinilise Rehabilitatsiooni Teenistus Tartus

HELDUR TÜÜTS
jurist

Eesti taasiseseisvumisel oli tõsiseks probleemiks kahe okupatsiooni represseeritute, sõjaveteranide, invaliidide ja puudust kannatavate inimeste meditsiiniline teenendamise ning neile psühho- ja õigusabi osutamine.

1993 avas Tartu Polikliiniku juhataja S.Aru represseeritute teenendamiseks eraldi ravikabineti 1 arsti ja 1 medõe kohaga. Tasuta juriidilist abi andis represseeritule rajooni (hiljem maakonna) ametiühingukomitee juures loodud ühiskondlik nõuandla 3 juristiga.

Euroopa Komisjoni Budapesti rahvusvahelise doonororganisatsioonide konverentsi otsuste alusel loodi Tartus 24.mail 1994 Eesti Repressiooniohvrite Meditsiiniline Rehabilitatsiooni Teenistus (lühendatult MRT) Tartu Psühhiaatriaiaigla baasil (koosseisus juhataja, 3 psühhiaatrit, lüldarst, psühholoog, jurist ja raamatupidaja). Juhatajaks sai dr. A.Aadamsoo. MRT osutas meditsiinilist, psühho- ja õigusabi tasuta.

MRT toodi Tartu Psühhoneuroloogiaiaigla juurest üle südalinna Tartu Polikliiniku juurde Gildi t. 8, kus tegutseb praeguseni. 1997 moodustati MRT-st mitteilundusühing.

2001.a. lõpetas Euroopa Komisjon MRT abistamise. Et vajadus MRT järele oli endiste poliitvangide, küüditatute, vabadusvõitlejate, Memento liikmete, invaliidide jt seas suur, otsustasid arstid H.-H.Laja ja H.Noor, jurist H.Tüüts ja psühholoog A.Keerberg töötada edasi ilma töötasuta nõ ühiskondlikus korras ning jätkata abivajajate tasuta teenendamist. Ja nii on töö kestnud senini. Tartu Linnavalitsus andis MRT ühiskonnakasulikuks tööks oma panuse – võttis Tartu Polikliinikus ruumi üüri enda kanda.

Tartu MRT on võitnud represseeritute hulgas suure populaarsuse. Aastas toimub üle 1000 vastuvõtu, lisaks konsultatsioonid telefoni teel. Erakordsetel juhtudel (invaliidid, lamavhaiged jne) teeme ka koduvisiite. Meie abivajajate hulgas ei ole mitte ainult Tartu linna ja maakonna elanikke, vaid ka inimesi teistest linnadest ja maakondadest, nii Lõuna-Eestist kui ka Põhja-Eestist, samuti väliseestlasi.

Väliseestlased on meile saatnud ka ravimeid, mida oleme saanud vastavalt annetajate soovidele tasuta jagada. Tartu MRT-d on külastanud paljud välismaa arstid, samuti on meie arstid viibinud välisriikides ja tutvustanud oma tööd. Nii dr. H.-H. Laja kui dr. H. Noor on avaldanud erialaseid, just repressiooni temaga seonduvaid teadustöid. Olgu märgitud, et nad on ise endised poliitvangid ja läbi teinud karmi Siberi-tee. Tublid arstid on pälvinud riiklikke autasusid.

Oleme mõlemad vanad – nii abi andjad kui ka abi saajad. Seetõttu mõistame me üksteist ja püüame teha kõik, et me vanaduspäevad oleksid kergemad, rahulikud ja paremad.

Mälestusteenistus Tallinna lähel

22.septembril toimus Tallinna lähel piirivalvelaeva "Valvas" pardal traditsiooniline mälestusteenistus, mis oli pühendatud 1944. aasta hilissuvel lähenenud nõukogude okupatsiooni eest meritsi läände põgenemisel Läänemeres hukkunuile.

Tol aastal põgenes läände peaaegu 70 000 eestlast, Saksa suunas mindi sõjaväe transpordilaevadel, Soome ja Rootsi peamiselt väiksematel laevadel ja kaluripaadidel. Täisjõus mehed olid enamalt jaolt sõjaväes, nii olid minejad naised-lapsed koos päris noorte ja vanemate inimestega – ikka need, keda oleks jäämise korral oodanud Siberi-tee.

Kui palju elusid nõudis meri, ei saa me kunagi täpselt teada. Varem arvati, et inimesi, kes vabaduseideaali ja oma elu nimel meeleheitlikult saatust trotsides teele asusid, kuid sügistormides ja vene lennukite rünnakuis hukkusid, oli umbes kolm tuhat, uuemates kirjutistes räägitakse kuuhest tuhandest. Küll on aga täpsemalt teada, et mälestusteenitusest 62 aastat tagasi, 22.septembril 1944 läks venelaste torpedotabamusest vähem kui kümne minutiga põhja laatsaretlaev "Moero", millel oli 3350 inimest, nende hulgas palju haavatud eesti sõdureid ja 1500 tsiviilisikut. Päästa suudeti 654.

Mälestusteenitust juhtis major Arvo Reinsalu, palvuse ja pürgade õnnistamise viisid läbi Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson ja Piirivalve vanemkaplan Kaido Petermann, kõnelesid Rootsi suursaadik Dag Hartelius, Tõnis Lukas, Jüri Estam, Anne Eenpalu, Valdu Toomla, Aadu Rast ja Urmas Reinsalu. Auvahtkonna ja laevavilede saatel lasti vette pärjad, heideti lilled.

Mälestusteenistus algab.

Kõneleb Rootsi suursaadik Dag Hartelius.

Major Friedrich Kurg 1898-1945

Major Friedrich Kure mälestusele pühendatud mälestuskivi avamine Laatre EELK kirikuaias Tõlliste vallas Valgamaal 29. juulil 2006.

Tartu Memento avaldab oma lugupidamist metsavennana hukkunud major Friedrich Kurele ning kaastunnet major Kure tütrele Juta Sepperile ja sugulastele, tänab kõiki mälestuskivi püstitamist korraldanud ja toetanud isikuid, ühendusi ja asutusi.

4. oktoobril avati mälestusmärk Memento matusepaigas Tallinna Metsakalmistul, kus mändide all puhkab üksteise läheduses juba mitukümmend okupatsioonivaevade teed käinud aatekaaslast.

Kokku on selles paigas eraldatud 285 krunti, neist 197 kirstumatuste ja 88 urnimatuste jaoks. Pole kavandatud ühesuguseid hauakive, nagu on näiteks soomepoistel, küll aga tahab Tallinna Memento Ühendus leida võimalusi hoolduse korraldamiseks ja mälestuspäevald lahkunute austamiseks.

LANGETAME LEINAS PEA

ENDEL RATAS
8.12. 1938 – 2. 09. 2006

major
ARVO REINSALU
24. 01. 1950 – 24. 09. 2006

15. juulil 2006 toimus Elva lauluväljakul Eesti endiste poliitvangide ja küüditatute vabariiklik kokkutulek

Ürituse korraldas Eesti Endiste Poliitvangide Liit. Kokkutulnuid tervitasid Tartu maavanem ja Elva linnapea, kohal oli ka poliitikuid. Tõsiste sõnavõttude, huvitavate vestlusringide ja kontserdiga kujunes sellest mälestusväärne jälleenägemiste päev.

20. augustil mälestasime Pilistveres traditsioonilisel mälestusjumalateenistusel kommunistlike repressioonide ohvreid, tähistasime ka ERSP aastapäeva ja pidasime tulevikuplaane.

REPORTAAŽ VALDU TOOMLALT

Pühapäev, 20 august. Ilmateade lubas ilusat ilma ja tunnub, et see peab paika. Rakveresse, bussijaamatagusesse parklasse koguneb kiiresti rahvast. Need on Rakvere MEMENTO liikmed, kes koos teiste represseeritutega sõidavad iga-aastasele kokkusaamisele Pilistveres.

Varsti on suur buss rahvast täis ja sõit läheb lahti. Meil on olemas paberitega giid ja see annab lootust, et ka teadmiste-pagas loodusest ja ajaloost saab täiendust. Teele asume juba varakult, sest enne sihtpunkti Pilistveret oodatakse meid veel Põltsamaal, sest ka sealne roosiaed tahab kaemist. Giid Vilma sõnade saatel asume teele ja peagi olemegi Põltsamaal. Ilus väikelinn, puhas ja korralik, kus koeradki hea kasvatusena.

Roosiaed oma tuhandete õitega teeb kõigil meele rõõmsaks, ja eriti veel neil daamidil, kellele galantsed meeskodanikud lilli kingivad. Põltsamaal asub ka veel suur skulptuuride park ja just eelmisel päeval oli kündev Kalevipoeg end sinna asutanud. Kalevipoeg koos tema ilmselgelt ületöötanud hobusega ära vaadatud ja nende seltsis ühispilt tehtud, sõidame edasi.

Kaugelt paistab tuttav kirikutorn ja kohal me olemegi. Enamusele on see tuttav koht, sest eks ole siin palju käidud. On ju siin võimalik näha paljusid saatusekaaslast, kellega muidu kokku ei saada. Kaasatoodud kodukandi kivid pannakse lahkunute meenutuseks järjest kasvavasse mälestuskangrusse ja igaüks tõmbub kasvõi viivuks endasse. Ka lilled leiavad oma koha mälestussammaste juures. Meie seltsis on juubilar, kelle 5 aastast sünnipäeva tähistame limonaadi ja kommidega.

Pilk otsib tuttavaid nägusid. Võrumaa mees on kohal, temal on oma missioon. Tõnis Lukas esindab täna poliitikuid. Ka neil on oma osa täita ja sõnum öelda.

Jumalateenistusel on veidi poliitiline maik juures, aga mis parata, lähenevad presidendivalimised kütavad kirgi ja nõuavad oma osa.

Pärast jumalateenistust toimuv ühine supisöömine on samuti traditsiooniline üritus. Suppi asub jagama Aino Kiiver ja saba on pikk nagu päästearmee üritustel.

Ümarlaura päevateema – mis saab edasi Pilistvere memoriaalist ja kuidas seda edaspidi majandada – on kahtlemata huvitav ja vajalik. Küsimusi on rohkem kui vastuseid, aga juhtkond on uus ja loodetavasti asjalik. Taevaveerele kerkib ähvardavalt äikesepilv, mis sümboolselt ümarlaura lõpetab.

Pilistverest lahkume, vihmapihv kannul. Paar tundi mööda hilissuvise Eestimaa teid ja kodus me olemegi. Järgmisel aastal läheme jälle, sest Pilistvere on leidnud oma koha ja tähenduse meie südames.